

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA TABIATSHUNOSLIK FANI O'QITILISHINING
DOLZARBLIGI VA EKALOGIK MADANIYAT.**

Aripdjanova Nargiza Shovkatovna

Annotatsiya. *Maktabda sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalash, yosh avlodga ilmiy bilimlar asoslarini puxta o'rgatish ularda keng dunyo qarash hamda tafakkur ko'lamini hosil qilish, ma'naviy axloqiy sifatlarni shakillantirish o'quv – tarbiuaviy ishlarni samarali tashkil etishga bog'liq. Maqolada o'quvchilarga tabiatshunoslik fanini o'qitishning dolzarbligi va ekologik madaniyati ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *“Atrofimizdagi olam” fani, tevarak atrof, o'qitish metodikasi, mustaqil ishlar, interfaol va epraduktiv metodlar, ekalogik madaniyat.*

Yurtimiz porloq istiqbolini yaratish, uning tomini jahonga keng yoyish, ulug' ajdodlar tomonidan yaratilgan milliy madaniy merosni jamiyatga namoyish etish, ularni boyitish, mustaqil O'zbekiston Respublikasining rivojlangan mamlakatlar qatoridan o'rin egallashini ta'minlash, yosh avlodni komil inson hamda malakali mutaxassis qilib tarbiyalashni talab etadi.

Umumta'lim maktablarining 1-sinfidan boshlab “Atrofimizdagi olam” fanidan o'quv rejasi, davlat ta'lim standarti va o'quv dasturiga muvofiq belgilangan bilim, ko'nikma va malakalar berib boriladi. Atrofimizdagi olam predmeti bo'yicha standart ko'rsatgichlari bolaning tevarak atrof tabiat va undagi hodislar haqidagi dastlabki tasavvurlarga ega bo'lishi, ularni farqlay olish, qisqacha tavsiflab berish hamda amalda qollay olishga o'rgatish belgilanadi. Atrofimizdagi olam predmeti bolaning atrof olam haqidagi tasavvur va tushunchalarini shakillantirish bilan bir qatorda, ularning so'z boyliklarini oshirishga, o'rtoqlari bilan o'zaro fikr almashishga, eng dolzarb bolgan tarbiya ekalogik tarbiya elementlarini shakillantirib singdirib borishga ham qaratilgandir. Bolalarni jamiyat hayoti bilan tanishtirishda turli xil shakl uslub va vositalardan foydalaniladi.

Tabiat o'qitish metodikasini yaxshi bilish boshlang'ich maktab o'qituvchisiga bolalarni o'qitishni to'g'ri tashkil qilish imkonini beradi. Metodika o'qituvchini tabiatni o'rgatish nazaryasi bilan qurollantirib, o'qitish metodini egallab olishga imkon yaratadi. O'quv materyali mazmunini ochib berishda xilma xil o'qitish metodlaridan foydalishga turlicha yondashish mumkin. Shunga ko'ra tabiatshunoslik darslarida amaliy ishlar, suhbatlar, xissiyotni qo'zgatuvchi hikoyalar ayniqsa mustaqil ishlardan ko'proq foydalanish kerak. Murakkab bolmagan tahlil va sintes, taqqoslash va umumlashtirish, tabiat hodisalarining sababiy bog'lanishlarini aniqlash o'sha ishlarni majburiy tarkibiy qismlari bo'lishi lozim. O'simlik va hayvonlarning bazi turlarini o'rganish “O'simliklar”, “Hayvonlar” mavzularida ko'zda tutiladi. Bu mavzularni o'rgatishda “Klasster”, “Ven diogrammasi” metodlari orqali ularning o'xshash va farqli tomonlari,

o'ziga xos belgilarini ajratib olish, maqsadida aniq narsalarni taqqoslashga katta ahamiyat beriladi.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida boshlangich sinflardanq "Atrofimizdagi olam", "Tabiatshunoslik" fanlari o'qitiladi. Umumiy o'rta ta'limda 1-sinf "Atrof olam" predmeti misolida olib qaraydigan bolsak, fanni o'qitishda quyidagi omillarga asoslanishimiz kerak.

Jumladan: o'quvchilarga fanni puxta va samarali o'qitish maqsadida, o'qitish jarayomnida reprodaktiv metodlar hamda interfaol metodlardan keng foydalanishimiz lozim.

- O'qitishning ogzaki metodlari (hikoya, suhbat, o'quv maruzasi)
- O'qitishning ko'rgazmali metodi
- O'qitishning amaliy metodlari
- O'qitishning muammoli izlanish metodi
- O'qitishning mantiqiy metodlari
- Mustaqil ishlan metodlari
- O'qitishda o'quvchilar faoliyatini rag'batlantirish va soslash metodi.
- O'qitishning nazorat va o'z-o'zini nazorat qilish metodi.

1. Interfaol metodlar

Interfaol o'qitish – bu avvalo dialog tarzda o'qitish, muloqot jarayonida barcha ishtirokchilar tomonidan hamkorlikda muammolarning hal etilishidir.

Interfaol o'qitishning asosiy mohiyati – o'qitish jarayonida barcha o'quvchilar bilish jarayoning faol ishtirokchisiga aylanadi, muhokama etiladigan muammolarni, voqea va hodirlar rivojini tushunadi, muammoli vaziyatlarni angelaydi uni hal etish yollarini izlab eng maqbul varyantini tavsifiya etadi. Dars davomida o'qituvchi tomonidan ushbu metodlardan unumli foydalanish yaxshi samara beradi, o'quvchi faolligini oshiradi. Bularning hammasi o'quvchilar xotirasi, etibori, tasavvuri, tafakkurini faollashtiradi tushuncha va ishonchning vujudga kelishiga, bilimlarni yaxshilab egallashga, o'zlashtirgan bilimlarni yangi vaziyatlarda qo'llay olishga, uquvlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Biz o'qituvchilarning asosiy vazifalarimizdan biri o'quvchilarga ta'lim berishdan birga tarbiyani ham uzviy olib borishdir.

Hozirgi globallashuv jarayoni davrida insonyatning tabiatga bo'lgan munosabati muhim ahamiyatga ega. Chunki bu munosabat zamirida inson hayoti davomida uchaydigan, sivilizatsiyaga asos bo'lgan 4 unsur – yer, suv, havo va tabiat bilan bog'liq bo'lgan madaniyat yotadi. Tabiatga bo'lgan bunday munosabat – ekologik madaniyat deb ataladi. Demak, biz o'qituvchilar bolalarga maktabga ilk qadan qoyganlaridan boshlab ta'lim berish bilan birga ekologik tarbiya elementlarini shakillantirib borishimiz kerak. Ayniqsa, bu unsurlarni asos qilib atrof muhitni ifloslantirmaslik, zarar yetkazmalik madaniyatiga ilk bor Sharqda asos solindi. Bu narsa tabiat qonunlari bilan hamohanglik madaniyati qadimiy muqaddas kitobimiz "Avestoda" ham o'z ifodasini

topgan. Demak bolalarga juda erta yoshdanoq bu tarbiya tasirini o'tkazmoq kerak. Zero har bir o'sib voyaga yetayotgan bolaga o'z yashash yerlarini, uning zamirida bo'y ko'rsaayotgan maysayu nihollarni, chorvasi-yu mol, hollarini muhofoza qilish, ona vatani homoya qilsih bilan barobar ekanligini tushuntirish lozim. Bundan tashqari diyorumizda yetishtirilayotgan va sevib istemol qilinadigan ho'l mevalar, poliz va don mahsulotlariga bo'lgan hurmatni ham joyiga qo'yishni o'rgatish lozim. Masalan nonni uvol qilmaslik, suvga tupurmaslik, iflos narsalarni tashlamaslikni o'rgatib borishimiz kerak.

O'quvchilarga "Tabiatga o'zingizni joningizga qaraganday qarang, har bir daraxt shoxi sinsa joningiz ogriganday his qiling, unga e'zozda bo'ling deb uqtirishimiz shart. Tabiat go'zalligining sehirlil sirlariga oshno bo'lib, dilida bir bor bo'lsada, uning chiroyiga maftunligini tasdiq etmagan inson dunnyoda bo'lmasa kerak. Necha srlardan beri kishilar hayotining ajralmas bo'lagiga aylanib qolgan tabiatning har bir ne'mati muqaddas va aziz sanaladi. Buyuk tibbiyot olimi Abu Ali Ibn Sino "Agar tabiatda chang gubor bo'lmaganda, inson ming yil yashagan bo'la erdi" deb bejiz aytmagan.

Atrofimizdagi olam fanining o'qitilishi jarayonida o'quvchilar o'zini o'rab turgan olam, iqtisodiy ishlab chiqarish jarayonlari, kishilarning kasblari, ma'naviyat va ta'lim haqida elementar tasavvurga, ekalogik madaniyat elementlariga ega bo'ladilar.

Boshlang'ich sinflarda egallangan bilim, ko'nikma va malakalar o'quvchilarning yuqori sinflarda tabiat, jamiyat haqida egallashi lozim bo'lgan bilimlar uchun mustahkam zamin bo'lib hizmat qiladi.

Yoshlikdan singdirib borilgan ekalogik madaniyat esa tabiat ne'matlariga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishga, ulardan tejab, tergap foydalanishga undab turuvchi tarbiya sifatida namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- Tarbiya 2014 yil I-son
- Atrofimizdagi olam metodik qo'llanma 1-sinf Toshkent 2014 yil
- Tabiatshunoslik o'qitish metodikasi. M.I.Nuriddinova Toshkent 2015 yil
- Boshlang'ich ta'lim. 2007 yil 7-son